

Konuşma Güçlüğü Çeken Çocukların Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi*

Cansu GÖKÇE

İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Türkiye

cansugokce@stu.aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0198-2523>

Dr. Öğr. Üyesi Elif Özge ERBAY

İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Bölümü

eliferbay@aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7927-0596>

Öz

Bu araştırmada konuşma güçlüğü çeken çocukların psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Gözlem tekniği ile elde edilen veriler içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırma verileri 4 ila 7 yaşlarında konuşma güçlüğü yaşayan 10 öğrenci üzerinde yapılan gözlemlerden elde edilmiştir. Araştırma sürecinde yapılandırılmış gözlem kullanılarak araştırma grubunda yer alan katılımcılara günde ortalama 30 dakika boyunca bireysel gözlem yapılmıştır. Çocukların aldıkları eğitimde dil konuşma terapistlerinin kullandıkları başlıca teknikler; hikâye kartları, konuşma-ses kartları, olay örgüsü oluşturma kartları, taklit yeteneğini geliştirme, hayvanlarla oyun oluşturma, hayvan sesleri çıkarma, kuklalar ile iletişim, balon şişirme, pipet ile topa üfleme, boya ve resim kullanımı ile dikkat ve odaklanmasını sağlama çalışmaları olmuştur. Gözlem boyunca; çocukların dil konuşma terapistleriyle etkili iletişimleri, göz teması, dikkat ve odaklanmaları, sosyal becerileri, özgüvenleri incelenerek aldıkları eğitim öncesi ve sonrası psikolojik dayanıklılıkları gözlemlenmiş ve verilerin analizi bu kriterler sonucu değerlendirilmiştir.

* Bu çalışma, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı(tezli) yüksek lisans programı kapsamında hazırlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

*Geliş Tarihi / Received: 21.06.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 13.07.2021

DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v07i1005

Anahtar Kelimeler: *Konuşma güçlüğü, Psikolojik dayanıklılık, Sosyal yeterlilik, Özgüven gelişimi.*

Investigation of the Psychological Of Resilience Children with Speech Disorders

Abstract

In this study, it was aimed to examine the psychological resilience of children with speech difficulties. The data obtained by the observation technique were subjected to content analysis. The research data were obtained from observations made on 10 students aged 4 to 7 who had speech difficulties. By using structured observation during the research process, the participants in the research group were observed individually for 30 minutes a day. The main techniques used by speech language therapists in the education of children are; story cards, speech-sound cards, plot creation cards, developing imitation skills, creating games with animals, making animal sounds, communicating with puppets, puffing balloons, puffing a ball with a straw, using paints and drawings to ensure attention and focus. During the observation; children's effective communication with speech and language therapists, eye contact, attention and focus, social skills, and self-confidence were examined and their psychological resilience was observed before and after the education they received, and the analysis of the data was evaluated as a result of these criteria.

Keywords: *Speech disorders, Resilience, Social competence, Self-confidence development.*

Giriş

Birey doğduğu andan itibaren iletişim kurma çabasındadır. Gelişen ve değişen dünyada teknolojinin etkisi ile birlikte iletişim yolları kolaylaşırken kişilerarası iletişim kurmak zorlaşmıştır. Bu sebeple iletişim becerilerinin gelişmesi önemli görülmektedir. İletişim sürecinde iletilen mesajlar anlam kazanır ve bu anlamlardan çıkarımlar yapılır, başlangıç ve bitiş noktası belirsizdir. İletişimde karşı tarafa iletilen mesajlar ve semboller kişiler için farklı anlamlar ifade edebilmektedir (Balcı ve Ersanlı, 1998). Dökmen (2008) iletişimi; “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci” olarak

tanımlanmıştır. İletişim süreci için iki sistem gereklidir. Bu sistemler iki insan, iki makine, iki hayvan ya da bir hayvan ve insan olabilmektedir. Karşılıklı iki kişinin konuşmasını, iki hayvanın etkileşim halinde olmasını iletişim olarak belirtmektedir (Dökmen, 2008). Dil, konuşma ile sıkça karıştırılan bir kavram olmasına rağmen yazma ve sembollerle ifade etmeyi içermektedir. Konuşma ise seslerin fiziksel olarak üretilmesi ve dili kullanarak sözlü iletişim kurma yöntemidir (Toğram ve Maviş, 2009).

Bu çalışmanın amacı; konuşma gücüyle yaşayan çocukların psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi ve çocuklarda psikolojik dayanıklılık konusuna dikkat çekmektir. Araştırmada 10 çocuk etkili iletişim, sosyal yeterlilik, öfke kontrolü, dikkat, özgüven gelişimi ve kişilik özellikleri gibi kriterler baz alınarak gözlenmiştir. Gözlem sürecine başlamadan önce çocuklarda görülen konuşma bozuklukları; kekemelik, afazi, gecikmiş konuşma ve özgül dil bozuklukları belirlenmiştir. Araştırmadan önce yapılan gözlemlerde, çocuklarda kelimelerdeki harf ve seslerin yerini değiştirme, nefes kontrolü sağlayamama, kelime tekrarları, okuma ve yazma becerilerinde yaşanan kayıplar şeklinde konuşma bozuklukları görülmektedir. Araştırma sürecinde “Dil Konuşma Terapistleri”nin (DKT) uyguladığı terapi yöntemleri sonucunda, araştırmadan sonra çocuklarda konuşma bozukluklarında iyileşmelerin olduğu gözlenmiştir.

Çocukta Konuşmanın Gelişimi

Konuşma bozukluğu; konuşmanın akıcılığında, ritminde, vurgularında, zihinsel organizasyonunda sorunların olmasıdır. Konuşmayı sağlayan pek çok etkenin varlığı, bu etkenlerden birinin veya birkaçının sorunlu olmasından dolayı konuşma bozukluğu ortaya çıkmaktadır (Acarlar, 1995). Konuşmadaki problemi belirleyebilmek için öncelikle normal gelişimi bilmemiz gerekmektedir. Söz öncesi iletişim evresi olan 1 ay-1 yıl süreci aralığında agulama, babıldama, ekolali, jargon, kelime kurma ve kelimelerden cümle oluşturma sırasıyla iletişim sürecinin gelişimini desteklemektedir. 12-18 ayları arasında sözcük düzeyi ilk sözcük evresinde olan çocuk, 50 kelimeye kadar öğrenip, bu kelimeleri tekrar edebilir. 1,5 yaşından sonra sistematik olarak dil gelişimi hızlanır. 2-2,5 yaşlarında 3 kelimededen oluşan cümleler kurabilir. 2,5-3 yaşları arasında nesnelere bahsedip sayabilir, anlatıda geçmiş zaman kullanabilir, yaşı-cinsiyeti bilir, bir nesneyi sayabilir, 3 ila 5 sözcükle birlikte bir cümle kurabilir. 3-4 yaşında 6 ila 8 kelime içeren cümleler kurabilir. Dil alanında hiçbir sorun olmasa bile dilin yapısı, ilk kelimeler, kelime yapısı dil öğreniminde

her çocuk için farklılık gösterebilmektedir (Çiyiltepe ve Türkbay, 2004). Çocukta duyu, sinir sistemi ve psikolojik etkinin yanı sıra çocukluk dönemlerinde endişe ve korku yaşayan çocuklarında konuşmalarında aksaklıklar görülebilmektedir (Uluğ, 2012).

Çocuklarda Konuşma Ve Dil Bozuklukları

Konuşma bozukluğu; konuşmanın akıcılığında, ritminde, vurgularında, zihinsel organizasyonunda sorunların olmasıdır. Konuşmayı sağlayan pek çok etkenin varlığından dolayı, bu etkenlerden birinin veya birkaçının sorunlu olmasından ötürü konuşma bozukluğu meydana gelmektedir.

Konuşma ve dil bozukluğu ile birlikte; dikkat dağınıklığı, alıcı dil bozuklukları ve daha sonra okuma bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Benzer seslerde, konuşma seslerini ayırt etmedeki problemler frekans, yoğunluk ve süre problemlerinden kaynaklanıyor olabilir. Konuşma seslerini ayırt etmenin zorluğu nedeniyle, çocuk alıcı dili geliştiremeyebilir. Spesifik fonolojik ve dilbilimsel işleme problemlerinin yanı sıra, verimli otomatik motor programlamanın geciktiği varsayılmaktadır. Artikülasyon bozuklukları veya konuşma-ses bozuklukları erken çocukluk döneminde yaygındır. Bu bozuklukları olan çocuklar, zayıf işitsel, fonolojik ve sözel bellek becerilerine sahip olabileceğinden okuma güçlüğü riski altında olabilir (Muluk vd. 2010). Çalışmada çocuklarda görülen konuşma ve dil bozuklukları ile ilgili alt başlıklar aşağıda belirtilmiştir.

Özgül Dil Bozukluğu

Dil ve konuşma becerilerinde akranlarından geride olan ve kısa bir zamanda akranlarına yetişemeyen çocuklar özgül dil bozukluğu tanısı alabilmektedir. Özgül Dil Bozukluğu; kalıtsal, fizyolojik ve bilişsel süreçlerinde ya da sosyal gelişim süreçlerinde sorun olmadığı halde karşılaşılan bir bozukluktur. Bu tanıyı alan çocuklarda otizm, zekâ geriliği ve işitme sorunlarından şüphelenilmektedir. Bu çocukların nörolojik, zihinsel ve gelişimsel süreçlerinde bir problemle karşılaşılmamıştır. Bozukluğun nedeni tam olarak bilinmemekle beraber kalıtsal olduğu düşünülmektedir (Yaşa, 2019). Özgül dil bozukluğunda çocuklar, sesin meydana gelme sürecinde ve gramer kullanımında sıkça hata yapmaktadırlar. Yeni kelime öğrenmede, kelimeyi hafızada tutmada ve nesnelere tanımlamada sorun yaşanmaktadır. Bu çocuklar sadece konuşma becerilerinde değil, okuma ve yazma becerilerinde de bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir (Koçyiğit, 2016).

Gecikmiş Konuşma

Çocuğun yaş özelliklerinin üstünde ya da beklenilenin altında bir konuşma gelişimi var ise o çocuğun konuşması gecikmiş konuşma olarak ifade edilmektedir. Doğumdan itibaren 30'uncu aya kadar birkaç sözcük ve söz öbeği kullanabilen ya da hiç sözcük kullanamayan çocuklar gecikmiş konuşma tanısı içerisinde yer almaktadır (Şenkal, 2012). Dil ve konuşmadaki gecikmeler, zihinsel engel, işitme bozuklukları, algılama bozuklukları, gelişimsel problemler, gecikmiş konuşma, özgül dil bozukluğu, otizm ve seçici konuşmazlık tanıları kalıtsal yatkınlık olarak ifade edilmektedir (Toğram ve Maviş, 2009).

Afazi

Konuşma sürecinde oluşan kayıplara dikkat çekilerek söz yitimi anlamına gelen kavramın kişilerle sağlıklı iletişim kurma sürecinde söz, yazı ve sembollerin kullanımda oluşan bir iletişim sorunu olduğu görülmektedir. Dil bileşenlerinin yanlış ve eksik kullanımının bir konuşma bozukluğu olmadığı belirtilmektedir (Kargın, 1993). Farklı bir tanımda afazi; insan beyninin gelişim sürecinde oluşan hasar sonucu konuşma, anlama, anlamlandırma, tekrar etme, okuma ve yazma becerilerinin kaybı olarak belirtilmektedir. Bu hasar sonucunda merkezi sinir sistemi bu becerilerin sağlıklı şekilde çalışmasına katkı sağlayamamıştır. Afazi tanısı alan çocukların konuşmaya teşvik ettirilmesi ve bu konuda desteklenmesi oldukça önemlidir (Erdem, 2013).

Kekemelik

Konuşma için gerekli olan kasların çalışma fonksiyonlarını yerine getirememesiyle kekemelik ve benzeri bozukluklar oluşmaktadır. Kekemelik; konuşurken takılma, uzatma, duraklama ve tekrarların olmasıyla oluşan ve konuşmanın akıcılığının, zamanlamanın ve anlaşılabilirliğinin olumsuz etkilendiği bir konuşma kusurudur. Toplumsal etki göz önünde bulundurulduğunda diğer konuşma kusurlarına göre daha fazla önem arz etmektedir. Kekemelik, fiziksel, bilişsel ve psikolojik temelli olmaktadır. Farklı bir tanımda kekemeliğin duygusal bir travma sebebi ile oluşabildiğini ve kişinin kişiliği ile bağlantılı olabileceği belirtilmiştir (Erdem, 2013). Kekemelik, bir konuşma engeli olması dışında; kişinin sosyal hayatı içerisinde karşılaştığı bir engeldir. Rahat ve akıcı bir konuşma gerçekleştirilemeyen birey toplum tarafından sosyal ve psikolojik yönden baskı hissetmektedir. Kekemelik bir iletişim kusuru olmasına rağmen,

kişiyi duygusal olarak da etkilemektedir. Özellikle çocuklar bu durumlarla başa çıkamadığında özgüven eksikliği, problem çözme, sosyal yeterlilik gibi konularda kendilerini yetersiz hissetmektedirler (Swan, 1993; akt: Terzi, 2008).

Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılığı desteklemek amacıyla yapılan çalışmalar okul öncesi dönemde başlar ve hayatımızın sonraki dönemlerinde devam eder. Çocuğun kişilik yapısının şekillendirilmesi, günlük yaşam becerilerinin kazandırılması gibi özellikleri bünyesinde barındıran psikolojik dayanıklılık; çocuğun psikolojik, sosyal, bilişsel ve dil yönünden desteklendiği en önemli noktalardan biridir. Psikolojik dayanıklılık, mükemmel olmak demek değil olaylara karşı daha dayanıklı olmak demektir. (Aktan ve Önder, 2018).

Çocukluk dönemlerinde karşılaşılan güç durumları aşabilmek için bireyin gösterdiği özveri psikolojik dayanıklılığı olumlu etkilemektedir. Yaşamında güçlüklerle karşılaşılan çocuk büyüdükçe, psikolojik dayanıklılığı da onunla birlikte büyür. Psikolojik dayanıklılığın ilk adımları çocukluk döneminde atılmaktadır. Çocukluk döneminde verilen mücadeleyle gelişen psikolojik dayanıklılık ilerleyen dönemlerde bir kişilik özelliği olarak bireyle devam etmektedir. Psikolojik dayanıklılık koruyucu etmenlerden ve risk faktörlerinden etkilenmektedir (Kavi ve Karakale, 2018).

• Koruyucu etmenler

Koruyucu etmenler bireysel, aile ve çevresel olarak üç başlık altında incelenmektedir. Bireysel koruyucu etmenler; kişinin sahip olduğu içsel becerileridir. Öz-yeterlilik, sağlıklı iletişim kurabilme, sosyal beceri, otokontrol, yardım alabilme becerisi ve bilişsel/zekâ olarak adlandırılmaktadır. Ailesel ve çevresel koruyucu etmenler ise dışsal etmenler olarak belirtilmektedir. Ailesel etmenler; destekleyici bir ebeveyn, aile içerisinde sağlıklı iletişim, aile içinde dürüst beklenti ve çaba olarak sınıflandırılırken; çevresel etmenler ise nitelikli bir yetişkin ile destekleyici ilişkiler, akran desteği, nitelikli toplumsal kaynaklar olarak sınıflandırılmaktadır (Öncü ve Yağbasanlar, 2018).

• Risk Faktörleri

Risk faktörleri bireysel, ailesel ve çevresel yönden incelenmektedir. Bireysel risk faktörleri; bireyin endişeli olması, sağlıklı iletişim kuramaması, kendini

ifade edememesi ve kendini yetersiz hissettiği durumlarla karşılaştığı zaman baş edememesi halidir (Kavi ve Karakale, 2018). Ailesel risk faktörleri; ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları sağlıklı ilişkiler ve aile içi şiddet (ölüm, kayıp ve hastalık) gibi konularda kendini toparlayamadığı süreçler olarak incelenmektedir. Örneğin; parçalanmış ailelerde çocukların yaşadığı süreçlerde aile desteği alamayan çocuklarda oluşan karamsarlık ve huzursuzluk da risk faktörleri içerisinde yer almaktadır. Çevresel risk faktörleri, bireyi olumsuz etkileyen toplumsal olaylar işsizlik, göç, ekonomik, eğitim ve sağlık alanındaki yetersizlikler, savaş gibi durumlarda oluşmaktadır. Toplum tarafından sosyal destek göremeyen birey, topluma ait olmak ve kabul görmek ister. Toplum tarafından destek alabilen bireyler ise karşılaştığı olumsuzluklar karşısında daha güçlü kalabilmektedir (Kavi ve Karakale, 2018).

Yaşantılar karşısında farklılık gösteren ve rahatsızlık veren yaşamsal durumlarda kişinin, sağlıklı, başarılı bir adaptasyon sürecine etki eden kişisel özellikleri ve kişinin kazandığı becerilerin, psikolojik dayanıklılık bağlamında farklı alt başlıklar altında incelendiği görülüp, bu alt başlıklar literatürde yerini almaktadır (Luthar vd., 2000).

1. Etkili İletişim

Anne rahminde oluşmaya başlayan insanın yaşamını sürdürme şekli olarak nitelendirilen iletişim, insanların birbirleriyle uyum ve birlik içerisinde yaşamasını sağlayan bir olgudur. İletişim iki adımdan oluşmaktadır. İlk adımı karşımızdaki kişiyi dinlemek, anlamak olarak değerlendirilirken, ikinci adımı ise anlaşmak şeklinde değerlendirilir. Kişi, iletişim kurmakta zorlandığı bireyleri anlamadığını ve o bireyler tarafından anlaşılmadığını düşünür. Bu bağlamda oluşan iletişim sürecini sağlıklı olarak değerlendiririz. Bu sebeple sağlıklı iletişim kurabilmek için önce karşımızdaki kişiyi anlamamız gerekmektedir. İletişim sadece kendimizi anlatmak için değil; anlamak, öğretmek ve farklı kişilerle paylaşım yapabilmek için kullanılmaktadır (Eroğlu ve Yüksel, 2013).

İletişim; sadece kelimelerden değil aynı zamanda ses tonu ve beden dilinden oluşmaktadır. Karşımızdaki kişi ile sağlıklı bir iletişim kurabilmek için kelimelerden daha çok, kelimelerin nasıl söylendiği ve jest-mimiklerin kullanımı daha etkili olmaktadır (Eroğlu ve Yüksel, 2013). Konuşmayı anlamlandırabilmek, soru sorabilmek ve geri bildirimde bulunabilmek için etkin dinleme becerisi ile işbirliği içerisinde olmak ve konuşan kişi ile birlikte işbirliği içerisinde olmak, anlama ve kavrama bağlamında oldukça

önemlidir. Empati, etkin dinleme, kendini açma ve ifade edebilme becerileri etkili iletişim için önem taşımaktadır. Konuşma sırasında empati kurmak, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlayabilmek ve özverili yaklaşabilmesini sağlamaktadır. Konuşma sırasında etkin dinlemenin gerçekleşebilmesi için ses tonu, jest ve mimiklerle desteklenmelidir (Aral ve Şahin, 2012).

2. Sosyal Yeterlilik

Konuşma ve dil bozukluğu gösteren çocuklarda iletişim becerisi ve sosyal etkileşim becerilerinde bozulmalar olduğu görülmektedir. İletişim kurma ve devam ettirme süreçlerinde sorun yaşayan çocuklar sadece akranları tarafından değil aile ve çevresindeki kişilerle de sorun yaşamaktadır. Yetersiz iletişim ve sosyal etkileşim becerileri hayatının sonraki dönemlerinde de sorun yaşamasına neden olmaktadır. Sosyal anlamda yetersiz olan çocuklar akranları ve aileleri tarafından anlaşılma, kabul görmeme gibi durumlarla karşılaştığında uygunsuz davranışlar sergilemektedirler (Özdemir ve Selimoğlu, 2018). Sosyal yeterlilik kavramı araştırmacılar tarafından incelenmiş lakin her araştırmacı bu kavramı farklı şekillerde açıklamaya çalışmıştır. Kişinin sahip olduğu ilgi, yetenek ve bilişsel zekâdan çok; odaklanma, içsel denge, duygusal zekâ ve sosyal becerilerle birlikte davranış ve tutumlarının da sosyal yeterlilik açısından gerekli olduğu belirtilmektedir (Aktan ve Önder, 2018).

3. Öfke Kontrolü

Kişi ve çevresindeki kişiler arasındaki iletişimi kurma, sürdürme ve bitirme sürecini duygularımız ifade eder. Duygularımızdaki değişimler; duygunun yoğunluğu ve duyguyu hissettiğimiz sürece görülebilmektedir (Aktan ve Önder, 2018). Bireyin haksızlık karşısında gösterdiği tepkiye öfke olarak adlandırılmaktadır. Öfke, kızgınlık ve saldırganlık anlarında bireyin mantıklı düşünemediği duygu sürecidir. Birey; aşağılandığı, haksızlığa uğradığı, eleştirildiği ve rahatsız edici bir durum yaşadığı zaman öfkelenebilir. Bazı bireyler öfkelenedikleri durumlarda duygularını kontrol edebilirken kimileri de durum sonlandıktan sonra öfkesinin farkına varmaktadır (Şahin, 2005).

Çocuklar öfkelerini çeşitli şekillerde göstermektedir; öfke krizleri geçirme, zıtlasma, şikâyet etme, eylemlerini kontrol edememe (dürtüsellik), kavgâ etme ve şiddet gösterme gibi davranışlarda bulunabilirler (Cloud ve Townsend, 2019). Belirtilen davranışlarda bulunan çocuklar, günlük

yaşantısında saldırgan olabilmekte ya da karşılaştıkları kişilerin duygu ve düşüncelerini anlamada zorlanmaktadır. Öfkeli davranış sonrasında davranışlarının sonuçlarını değerlendiremeyen çocukların, sosyal problem çözme becerilerinin başarısız olduğu gözlenmektedir (Besley, 1999; akt: Şahin, 2006). Sosyal problem çözme becerilerinde sorun yaşayan çocukların; yardım alabilme, sosyal uyum gibi becerilerde de zorlandıkları görülmektedir. Bu bağlamda çocuk, öfkeyi ortaya çıkaran duyguları doğru şekilde tanımlayarak öfke kontrolünü sağlamayabilmektedir (Cloud ve Townsend, 2019).

4. Dikkat

Dikkat, çevredeki uyarıcıların farkında olmak olarak ifade edilmektedir. Bu uyarılar düşünce gibi içsel ya da etrafımızdaki ses ve görüntü gibi dışsal olabilmektedir. Dışsal uyarıların bazıları duyu organları tarafından algılanabilirken bazılarını algılamak güçtür. Uyarıcılar kendine özgüdür ancak içinde bulunduğu duruma göre bazen direkt algılanabilirken bazen seçilerek algılanmaktadır (Gözalan ve Koçak, 2014). Konuşma ve dil bozukluğu yaşayan çocuklarda okumaktan sıkılma, harf ve heceleri kaybetme, okurken hata yapma ve okuma hızında sorun yaşama çocukta dikkat eksikliği sorununa sebep olmaktadır (Abalı, 2018).

5. Özgüven Gelişimi

Özgüven, çocuğun kendi yapabileceklerini kabul edip kendine güvenmesi ve kendini sevmesi olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun, kendi kararlarını verebilmesi ve yapabileceklerini kanıtlama çabası özgüven gelişimi için önemlidir. Çocukta özgüven gelişimi için onunla oyun oynanmalı (Bulut ve Kılıçaslan, 2009), ona rol model olunmalı, kendisini rahatça ifade edebilmesi sağlanmalı, farklılıklara karşı hoşgörülü olması ve kendisine saygı duyması sağlanmalıdır (Sarı, 2016). Çocuğun özgüvenin yüksek ya da düşük olması duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemektedir. Ayrıca çocuğun özgüveninin yüksek olması ruh sağlığının en önemli etmenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Aktan ve Önder, 2018).

6. Kişilik Özellikleri

İnsanları birbirinden farklılaştıran temel etmenlerden biri kişiliktir. Bir insanı duygu, düşünce, tutum ve davranış özellikleriyle diğer insanlardan farklılaştıran o insanın kişiliğidir. Nasıl ki toplumun yaşayış şeklini kültür şekillendiriyorsa insanın yaşama biçimini de kişilik şekillendirmektedir. Kişilerin benzer olaylar karşısında verdikleri farklı tepkileri

anlamlandırmaları ve kullandıkları çözüm yollarını kişilik özellikleri belirlemektedir (Zel, 2006; akt: Erkuş ve Tabak, 2009). Psikolojik dayanıklılığı destekleyen kişilik özellikleri; öz-yeterlilik, özsaygı, özgüven ve yaşam doyumu olarak ifade edilmektedir (Werner, 1989; akt: Kararırmak, 2006). Özgüveni, özyeterliliği yüksek olan bireylerin yaşadıkları güçlüklerle daha başarılı şekilde başa çıktıkları görülmektedir (Rutter, 1985; akt: Kararırmak, 2006). Kişiliği tanımlayan bireysel farklılığı açıklayan farklı modellerden biri beş faktör kişilik özelliğidir. Bu kişilik özellikleri; sorumluluk, uyumluluk, duygusal denge, açıklık ve dışadönüklük olarak literatüre geçmiştir (Erkuş ve Tabak, 2009).

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmış olup, araştırma süresince gözlem yapılmıştır. Fenomenolojik desen, nitel araştırmada çalışılacak olan konunun kendi içinde derinlemesine bir araştırma olmasını ve kolay anlaşılmasını sağlamaktadır (Karataş, 2015). Fenomenolojik çalışma, araştırma sürecindeki deneyimin anlamlandırılmasıdır. Fenomenolojik çalışmanın temeli Edmund Husserl'in araştırmalarına dayanmaktadır. Fenomenolojik çalışma, gündelik hayatta karşılaştığımız derinlemesine anlamlandıramadığımız süreci incelemektedir (Tekindal ve Uğuz Aksu, 2020).

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama DKT'ler ile birlikte gözlem amaçlı seanslara katılım sağlanmıştır. Gözlem sırasında alınan notlar ve gözlem esnasında çekilen videoların daha sonradan tekrar tahlili yapılmak suretiyle verilerin toplanması tamamlanarak gerekli tespitler yapılmıştır.

Prosedür

Dil konuşma terapistleri (DKT) ile birlikte yapılan bu çalışmada, yöntemsel olarak DKT'lerin yöntemlerine başvurulmuştur. Bu yöntemler; sosyal beceriler, DKT teknikleri ve komut çalışmalarıdır. Çalışma grubunda takip edilen çocukların sosyal becerilerine bakıldığında; fiziksel bir rahatsızlığının olup olmadığı ve kaba motor becerilerini yerine getirip getirmediği incelenmiştir. Çocuklarla yapılan gözlem süreci; sınıfa girilen andan itibaren çocuğun sosyal becerileri, sınıf içerisindeki tavırları ve ders esnasında öğretmeni ile kurduğu bağı, göz teması süresi, komutları nasıl algıladığı, dikkati, sosyal uyum becerileri ve kişilik özellikleri 40'ar dakikalık periyotlarla, 2 ay boyunca eğitim öncesi ve sonrası olarak

gerekli notlar alınıp çıkarımlarda bulunarak araştırma tamamlanmıştır. Montunu çıkarıp asabilme, kıyafet bilincinin yerine oturması gibi beceriler öncelikli olarak takip edilmiştir. Konuşma güçlüğü yaşayan bu gruptaki çocuklar üzerinde kullanılan DKT teknikleri ise; hikâye kartları, konuşma ses kartları, olay örgüsü oluşturma kartları, taklit yeteneğini geliştirme, hayvanlarla oyun oluşturma, hayvan sesleri çıkarma, kuklalar ile iletişim, balon şişirme, pipet ile topa üfleme, boya ve resim kullanımı ile dikkat ve odaklanmasını sağlama çalışmalarıdır. Komut çalışmalarında çocukların göz hizasının ilere kurulan göz teması ile komut çalışmaları yapılmıştır. Çalışma grubunda yer alan çocuklara verilen komutlar ise; kalemi ver, kalemi tut, defteri ver, çizgiyi çiz, çizginin üstünden geç, hikâyeyi oku, hikâyeyi baştan oku, montunu as, kitabı al, kartı oku şeklindeki komutlarla çalışma grubunda yer alan çocukların gelişimleri gözlemlenmiştir.

DKT'lerin kullandıkları diğer teknikler ise şöyledir;

- Floortime Tekniği; sözel iletişim taklit kabiliyetleri sembolik oyun kabiliyetleri, akranlar arası diyalog, sosyal uyum kabiliyetleri ve akademik açıdan bireyin gelişimi üzerinde pozitif etkilerinin artışına sebebiyet veren bir tekniktir (Solomon vd. 2007; Kars vd. 2020),
- Millieu Tekniği; gelişimsel teoriyi, uygulamalı davranış analizi ile harmanlayan eklettik unsurları olan bir tekniktir (Kaiser vd. 1991; Güzel-Özmen 2005),
- Akıcı Okuma teknikleridir (Bilge 2019).

Araştırmada kullanılacak olan veriler GOP Doğru Rakam Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde eğitimine devam eden 10 öğrenciyi gözlemleyerek elde edilmiştir. Araştırmacı katılımcıların rahat olabilmesi için olağan süreçte katılımsız gözlem yapmış olup, araştırma öncesinde katılımcıların ebeveynlerine veli onam formu ile bilgi verilmiş ve izin alınmıştır. Verilerin araştırma dışında kullanılmayacağı ve kişisel verilerin paylaşılmayacağı belirtilmiştir.

Gözlem süreci başlatılmadan önce her bir katılımcının ebeveyni ile ön görüşmeler yapılmış, görüşmeyi yapacak araştırmacı kendini tanıtmış, araştırma sürecinin amacını katılımcılara açıklamış ve gönüllülük onam formu doldurtulmuştur. Araştırma sürecinde yapılandırılmış gözlem kullanılarak araştırma grubunda yer alan katılımcılarla günde ortalama 40 dakika bireysel gözlem yapılmıştır. Yapılan gözlemler ebeveyn izni ile fotoğraf ve video kaydına alınmıştır.

Araştırma Grubu

Bu araştırmada GOP Özel Doğru Rakam Rehabilitasyon Merkezlerine devam eden konuşma güçlüğü çeken 4 ila 7 yaşlarındaki 10 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçsal örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 10 öğrenciye ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın çalışma grubuna dair demografik bilgiler

Rumuz	Cinsiyet	Yaş	Kardeş Sayısı	AED	BED	SED	GS
A	Kız	7	2	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1
B	Kız	5	3	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1
C	Erkek	6	2	Orta	Lise	Orta	Hafta/1
D	Erkek	5	3	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1
E	Erkek	4	3	Orta	Lise	Orta	Hafta/1
F	Kız	6	3	İlkokul	Lise	Düşük	Hafta/1
G	Kız	7	2	Orta	Orta	Düşük	Hafta/1
H	Erkek	6	4	İlkokul	Orta	Orta	Hafta/1
I	Erkek	5	2	Orta	Lise	Orta	Hafta/1
J	Kız	5	3	İlkokul	Orta	Düşük	Hafta/1

AED: Anne Eğitim Durumu; BED; Baba Eğitim Durumu; SED: Sosyo-Ekonomik Düzey; GS: Görüşme Sıklığı

Verilerin Analizi

Gözlem sonrasında ulaşılan verilerin belirtilen alt başlıklara göre yapılan analizinde betimsel analiz veya içerik analizi kullanılabilir (Cansız Aktaş, 2015). Yıldırım ve Şimşek’e (2003) göre; Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş konulara göre özet ve yorumunu barındıran bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Bu çalışmada yapılandırılmış gözlem tekniği ile elde edilmiş veriler, psikolojik dayanıklılık göstergesi olarak belirtilen boyutlar üzerinden incelenerek betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu sebeple gözlem esnasında

çocukların davranış ve tutumlarının, psikolojik dayanıklılık başlıkları altında tek tek değerlendirilmesi yapılmıştır (Tümlü, 2012).

Bulgular

Bu bölümde, çocukların terapi seanslarındaki gözlem sürecinde, psikolojik dayanıklılık başlıklarını gösteren spesifik davranışları betimsel olarak gösterilmektedir.

1. Etkili İletişim

Konuşma gücünü çeken çocukların iletişim süreçlerinde zorlandıkları aileler ve öğretmenler tarafından bilinmektedir. Çocukların kendilerini sağlıklı şekilde ifade edemedikleri gözlenmiştir (Tablo 2). Kendisini ifade edemeyen çocuklarda çalışmalar öncesinde yapılan bireysel ve grup çalışmalarına katılmama, isteksiz davranma ve kapalı iletişim kurma yollarına başvurduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında çocukların dil gelişimi ile birlikte psikolojik dayanıklılıklarının arttığı gözlemlenmiştir (Tablo 3). Rakamlar ve harfler ile ilgili yapılan çalışmalarda çocukların hata yapmaktan korkmadıkları, etkinliğe kendisine güvenerek katıldığı gözlenmektedir. Benzer çalışmalar müzik ve ince motor destekleyici çalışmalar eşliğinde yapıldığında çocukların sadece öğretmeni ile değil, akranlarıyla birlikte sağlıklı bir etkileşimsürecine girdiği gözlenmektedir. Dil gelişimini destekleyen süreçte çocuklar ile yapılan kendini tanıma çalışmalarında çocukların kendilerini çekinmeden ifade edebildikleri ve konuşmayı sağlıklı bir şekilde konuşmayı sürdürebildikleri gözlenmektedir.

Tablo 2. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen iletişim becerileri

Rumuz	Konuşma	Dinleme	Göz teması
A	İçe dönük	Dinlemede dikkat dağınıklığı	2 saniye
B	Konuşmayı reddeden	Tepkisiz dinleme	4 saniye
C	Çekingen	Tepkisiz dinleme	5 saniye
D	Kendini ifade edemeyen	Tepkisiz dinleme	6 saniye

E	Konuşmayı reddeden	Tepkisiz dinleme	5 saniye
F	Kendini ifade edemeyen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	3 saniye
G	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	4 saniye
H	Kendini ifade edemeyen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	3 saniye
I	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	6 saniye
J	Dışa dönük	Etkin dinleme	3 saniye

Tablo 3. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen iletişim becerileri

Rumuz	Konuşma	Dinleme	Göz teması
A	Dışa dönük	Dikkatli dinleme	5 saniye
B	Kendini ifade edebilen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	7 saniye
C	Dışa dönük	Etkin dinleme	8 saniye
D	Kendini ifade edebilen	Dinlemede dikkat dağınıklığı	9 saniye
E	Kendini ifade edebilen	Dikkatli dinleme	7 saniye
F	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	5 saniye
G	Kendini ifade edebilen	Dikkatli dinleme	8 saniye
H	Kendini ifade edemeyen	Etkin dinleme	6 saniye
I	Kendini ifade edebilen	Etkin dinleme	8 saniye
J	Dışa dönük	Etkin dinleme	7 saniye

2. Sosyal Yeterlilik

Kendisini sosyal açıdan yetersiz hisseden çocuklar yalnızlık hissi, sosyal

doyumsuzluk ve psikolojik dayanıklılık konularında destek olarak yetkinliğini sağlamayabilmektedir (Tablo 4). Yapılan çalışmalarda hem bireysel hem de grup çalışmalarında çocuklarla yapılan etkinliklerde çocukların öz yeterliliği ve sosyal yeterliliği hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Akranına yardım etme, yardım alabilme, sosyal problem çözme, duyguları anlayabilme gibi konularda çocukları destekleyecek etkinliklerde çocukların psikolojik dayanıklılıklarının olumlu şekilde arttığı gözlenmektedir (Tablo 5). Sosyal uyum sürecinde arkadaşları ve öğretmeni ile kurduğu sağlıklı ilişkilerle birlikte gelişen ve değişen yaşam koşullarına adapte olması çocuğun özerkliğini kullanabildiği anlamına geldiği görülmektedir.

Tablo 4. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen sosyal yeterlilikler

Rumuz	Sosyal uyum	Yardım alabilme	Sosyal Problem Çözebilme	Duyguları anlamlandırma
A	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanımaz	Duygularını tanımaz
B	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Probleme direnir	Duygularını tanımaz
C	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duygularını tanımaz
D	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi direnir	Duygularının tanır
E	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duygularını tanımaz
F	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanır	Duygularını tanımaz
G	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duygularının tanır
H	SUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duygularını tanımaz
I	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duygularının tanır

J	Uyum sağlar/ Çabalar	Yardım ister	Problem çözümü yolu arar	Duyularını anlamlandırır
SUS: Sınıfa uyum sağlamaz EUS: Etkinliğe uyum sağlamaz AUS: Arkadaşlarına uyum sağlamaz				

Tablo 5. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen sosyal yeterlilikler

Rumuz	Sosyal uyum	Yardımalabilme	Sosyal Problem Çözebilme	Duyularını anlamlandırma
A	SUS / EUS	Yardım kabulemez	Problemi tanımaz	Duyularını tanımaz
B	SUS / EUS / AUS	Yardım kabulemez	Probleme direnir	Duyularını tanımaz
C	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duyularını tanımaz
D	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duyularının tanır
E	SUS / EUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanır	Duyularını tanımaz
F	SUS / EUS	Yardım kabul etmez	Problemi tanır	Duyularını tanımaz
G	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duyularının tanır
H	SUS / AUS	Yardım kabul etmez	Problemi anlamaz	Duyularını tanımaz
I	SUS / EUS	Yardım kabul eder	Problemi tanır	Duyularının tanır
J	Uyum sağlar/ Çabalar	Yardım ister	Problem çözüm yolu arar	Duyularını anlamlandırır
SUS: Sınıfa uyum sağlamaz EUS: Etkinliğe uyum sağlamaz AUS: Arkadaşlarına uyum sağlamaz				

3. Öfke Kontrolü

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklar kendilerini ifade edemedikleri anlaşılmadıklarını düşündükleri için öfkelenebilir ve yıkıcı davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir. Planlı bir şekilde ortaya çıkmayan öfke; çocuğun kendini ifade edememesi, alay edildiğini veya haksızlığa uğradığını düşünmesi ile sonucunda gerçekleştiği gözlenmektedir (Tablo 6). Öfke süreçlerinde çocuk öncelikle kendisine, dolaylı olarak çevresine, arkadaşlarına ve ailesine zarar vermektedir. Öfke her zaman yıkıcı bir konuşma ve davranışla ortaya çıkmaz. Kendisini ifade edememesi üzerine ifade etmekten vazgeçen bir öğrencimizin, karşısındaki kişinin kendisini anlamayacağını düşünerek iletişim kurmak istemediği gözlenmiştir. Bu süreçte çocuğun konuşma ve dil becerilerinde gecikmeler yaşanmaktadır. Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda ses, harf ve hece çalışmalarıyla birlikte konuşma ve dil gelişimi sürecinde öfke kontrolü üzerine yapılan etkinliklerde daha kontrollü davrandıkları gözlenmiştir. Artık kelimelerle cümle kurabilen kendisini ifade edebilen çocuk öfkesini kontrol edebilmektedir. Öfke kontrolünü sağlayan bu süreçte çocukların psikolojik dayanıklılıklarının olumlu şekilde geliştiği gözlenmektedir (Tablo 7).

Tablo 6. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen öfke sorunları

Rumuz	Tepki gösterme biçimi	İletişim kurmama
A	Bağırma davranışı	Sürece devam eder
B	Öğretmene fiziksel dokunma	Süreçle sonlandırır
C	Öğretmene küsme davranışı	Süreçle ilgilenmez
D	Öğretmeni dinlememe	Süreçle sonlandırır
E	Etkinliğe katılmama	Süreçle ilgilenmez
F	Etkinliğe katılmama	Süreçle ilgilenmez
G	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
H	Öğretmeni dinlememe	Süreçle ilgilenmez
I	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
J	Öfkesini kontrol eder	Süreci yönetir

Tablo 7. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen öfke kontrolündeki gelişmeler

Rumuz	Tepki gösterme biçimi	İletişim süreci
A	Öğretmeni dinlememe	Sürece devam eder
B	Öğretmene küsme davranışı	Süreçle ilgilenmez
C	Öğretmene küsme davranışı	Süreçle ilgilenmez
D	Öğretmeni dinlememe	Süreçle sonlandırır
E	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
F	Öfkesini tanır	Sürece devam eder
G	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
H	Öğretmeni dinlememe	Sürece devam eder
I	Öfkesini tanır	Süreci tanımlar
J	Öfkesini kontrol eder	Süreci yönetir

4. Dikkat

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda odaklanma ve dikkat süreçlerinin istemli şekilde gelişebilmesi için hikâye okuma, hikâye tamamlama ve hikâye kartlarıyla hikâye oluşturma etkinliklerinde geliştiği gözlenmektedir. Hikâye anlatımlarında görsel olarak kullanılan kukla gibi materyallerin çocukların ilgisini çektiği gözlenmektedir (Tablo 8). Eşleştirme ve kodlama gibi çalışmalarında çocukta odaklanma ve dikkat sürecinde olumlu bir etki sağladığı görülmektedir. Konuşma ve dil bozukluğu yaşayan çocuklarda dikkat eksikliği çocukların gelişim süreçleri için oldukça önemlidir. Dikkat ve odaklanma çalışmaları yapılarak çocuğun etkinliklerde daha aktif olması daha istekli olması gerekmektedir (Tablo-9).

Tablo 8. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen dikkat ve odaklanma süreleri

Rumuz	Dikkat Süresi	Odaklanma
A	3 Saniye	4 Defa
B	5 Saniye	5 Defa
C	5 Saniye	4 Defa
D	4 Saniye	3 Defa
E	5 Saniye	3 Defa
F	3 Saniye	5 Defa

G	6 Saniye	3 Defa
H	4 Saniye	3 Defa
I	4 Saniye	4 Defa
J	3 Saniye	3 Defa

Tablo 9. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen dikkat ve odaklanma süreleri

Rumuz	Dikkat Süresi	Odaklanma
A	8 Saniye	5 Defa
B	8 Saniye	6 Defa
C	7 Saniye	5 Defa
D	9 Saniye	5 Defa
E	7 Saniye	5 Defa
F	6 Saniye	7 Defa
G	8 Saniye	5 Defa
H	6 Saniye	5 Defa
I	5 Saniye	6 Defa
J	6 Saniye	4 Defa

Tablo 8 ve 9’da çocuğun sınıf içerisindeki dikkat süresi verilmiştir. Öğretmenin çocuğun adıyla ve etkinlik için seslendiği süreçler odaklanma başlığı altında verilmiştir. Örneğin; Cansu buraya bak, Cansu, Cansu şimdi etkinliğe bakalım gibi öğretmenin tekrarı odaklanma ve çocuğun her odaklanmadaki dikkat süresi verilmiştir.

5. Özgüven Gelişimi

Anlaşılmadığını ve yargılandığını hisseden çocuklarda düşük özgüven görülmektedir. Kendini ifade edebilen ebeveynlerine ve çevresine daha az bağlı olan çocuklarda yüksek özgüven görülmektedir (Tablo 10). Konuşma güçlüğü yaşayan çocukta konuşması, akıcı konuşması ve sosyal becerilerin gelişimi için çocuğa baskı yapıldığında özgüvenin zedelendiği görülmektedir. Baskıyla ve zorlamayla karşı karşıya kalan çocuklarda içine kapanma, konuşmama gibi davranışlar görülmektedir. Travmalar, kendini yetersiz hissetme, hayal kırıklığı gibi durumların özgüven gelişimini olumsuz etkilediği görülmektedir. İçine kapanmanın dışında bazı çocukların anne ve babanın sevgisini alabilmek için konuşma sürecinde yalnız ve tükenmiş hissettikleri gözlenmektedir. Konuşma güçlüğü yaşayan

çocuklarda buldukları süreç içerisinde onlara sevgilerini hissettiren ebeveyn ve öğretmenleriyle birlikte sürece daha motive olmuş şekilde devam ettikleri gözlenmektedir (Tablo 11).

Tablo 10. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen özgüven sorunları

Rumuz	Günlük yaşam becerileri	Benlik saygısı	Problem çözme becerisi
A	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi tanımaz
B	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Probleme direnir
C	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi anlamaz
D	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi direnir
E	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
F	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkındadeğil	Problemi tanır
G	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkındadeğil	Problemi tanır
H	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
I	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkındadeğil	Problemi tanır
J	Becerileri gerçekleştirir	Kendine saygı duyar	Problem çözüm yolu arar

Tablo 11. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen özgüven gelişimi

Rumuz	Günlük yaşam becerileri	Benlik saygısı	Problem çözme becerisi
A	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi tanımaz
B	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Probleme direnir
C	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi anlamaz
D	Giysilerini giyip çıkaramaz	Kendini tanımaz	Problemi direnir
E	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
F	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkında değil	Problemi tanır
G	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkında değil	Problemi tanır
H	Öz bakım becerilerini gerçekleştiremez	Fiziksel özelliklerini bilmez	Problemi anlamaz
I	Yaratıcılıklarını kullanamaz	Değerlerinin farkında değil	Problemi tanır
J	Becerileri gerçekleştirir	Kendine saygı duyar	Problem çözüm yolu arar

6. Kişilik Özellikleri

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda içedönük ve nevrotik kişilik özelliklerinin görüldüğü gözlenmektedir (Tablo 12). Karşılaştığımız güçlüklerle başa çıkabilme ve uyum sağlama süreci olarak adlandırılan psikolojik dayanıklılık, çocuğun karşılaştığı güç bir durumla başa çıkabilmesi için sosyal becerilerin yanı sıra kişilik özellikleriyle desteklenmelidir. Farklı kişilik özelliği gösteren çocukların, sorun

karşısında geliştirdikleri çözümlerde farklılaşmaktadır. Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda aile ve öğretmen in çocuğun kişilik özelliklerini dikkate alarak yaptıkları konuşma ve dil çalışmalarının psikolojik dayanıklılığa olumlu katkı sağladığı gözlenmektedir (Tablo 13).

Araştırmaya katılan çocukların kişilik özellikleri dört ana grup üzerinden incelenmiştir. Bunlar; İçe dönük: Yaşamlarını yalnız yaşamayı, insanlarla iletişim kurmamayı tercih ederler. Dışa dönük: Sosyal, samimi, iletişim kurmayı seven bireyler. Normal: İlgili ve düşünceli davranışlarda bulunan, güven gibi pozitif duyguları barındıran bireyler. Nevrotik: Endişeli, kendini suçlayan, alınganlık gibi özellikler sergileyen bireyler. Bu kapsamda araştırma öncesi ve sonrası çocukların kişilik özellikleri Tablo 12 ve Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 12. Çalışma öncesinde çocuklarda görülen kişilik özellikleri

Rumuz	İçe dönük	Dışa dönük	Normal	Nevrotik
A	X			
B				X
C	X			
D				X
E	X			
F	X			
G			X	
H	X			
I			X	
J		X		

X: Çocukta gözlemlenen kişilik özellerini nitelemektedir.

Tablo 13. Çalışma sonrasında çocuklarda görülen kişilik özellikleri

Rumuz	İçe dönük	Dışa dönük	Normal	Noevrotik
A		X		
B	X			
C		X		
D	X			
E			X	

F	X
G	X
H	X
I	X
J	X
X: Çocukta gözlemlenen kişilik özelliklerini nitelemektedir.	

Tartışma

Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda psikolojik dayanıklılık etkili iletişim, sosyal yeterlilik, öfke kontrolü, dikkat, özgüven gelişimi ve kişilik özellikleri alt başlıklarında incelenmiştir. Çocuklar, eğitim ile nasıl sağlıklı iletişim kurabildiklerini anladıklarında, iletişimde yaptıkları hataların farkına varabilir ve olabilecek çatışmalardan kaçınabilirler (Balcı ve Ersanlı, 1998). Sağlıklı büyüme ve gelişme için alınabilecek her türlü önlem çocukta dil ve konuşma süreçlerinde yaşanan olumsuzluğun azalmasında etkili olacaktır. Yapısal nedenlerin dışında psikolojik olarak çocuk ve ortam düzenlenmeli, aile içerisinde yaşanan sorunlar bir uzman desteği alınarak çözümlenmelidir. Konuşma güçlüğü yaşayan çocuklarda çocuğun nasıl konuştuğu değil, ne anlatmaya çalıştığını anlamak çocuğun dil gelişiminde ona yardımcı olacaktır. Çocuğun aile içerisinde ve akranlarıyla birlikte iletişim kurması desteklenmelidir. Bu süreçte ailelere düşen görevler; işitme testi yaptırmak ve bu konuda teşhis ve tedavi yapan konuşma dil terapistinden ve psikolojik danışmandan konu hakkında bilgi edinmek. Normal dil ve konuşma gelişim süreçleri hakkında bilgi edinmek, çocukla konuşma ve dil üzerine aktiviteler yapmak; birlikte kitap okumak gibi. Çocuk konuşmaktan ziyade beden dili, jest ve mimikleri ile anlatmaya çalışıyorsa bu durumu görmezden gelmeye çalışmak ve basit cümlelerle iletişimi sağlamaya çalışmak. Çevresi ve akranlarıyla rahatlıkla konuşabileceği ortamlar sağlanmalı ve sabırla beklenmeli çocuk bu süreçte desteklenmelidir. Konuşma güçlüğü yaşayan çocukların ebeveynlerinin kontrolcü ve eleştirmeye eğimli oldukları, konuşma güçlüğü yaşamayan çocukların ebeveynlerinden farklı olarak çocukları konuşurken sürekli düzeltmek isteyen, öfkeli ve aşırı düzen sağlayan bireyler oldukları görülmüştür (Van Riper, 1971; akt: Cenkseven, 2000).

Gözlem sürecine başlamadan belirtilen alt başlıklar altında çocuklar gözlemlendiğinde; çocuklarınaile, öğretmen ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kuramadıkları kendilerini ifade edemedikleri gözlenmiştir. Kendini ifade

edemeyen çocukların özgüven gelişiminin ve sosyal yeterliliklerinin zayıf olduğu, karşılaştığı problemlerle baş edemedikleri gözlenmiştir. Bireysel ve grup çalışmalarına katılmak istemedikleri gözlenmiştir. Katıldıkları etkinlikler ve akranlarıyla kurdukları iletişim sürecinde çocukların kendilerini yetersiz hissettikleri ve bu his dolayısıyla öfke kontrollerini sağlamakta zorluk yaşadıkları gözlenmiştir. Kitap okuma, dil kartları ve müzik etkinliklerinde çocukların dikkat sürelerinin yaşlılarından kısa olduğu gözlenmiştir. Her çocuğun farklı kişilik özelliklerine sahip olması göz ardı edilmeden farklı kişilik özelliklerinde yaşadıkları sorunlarla baş edebilme becerileri gözlenmiştir. Gözlem sonrasında konuşma ve dil sorunu için destek alan çocukların kendilerini ifade edebildikleri, farklı bireylerle konuşmaktan çekinmedikleri, yeni ve farklı çalışmalara katılabildikleri gözlenmiştir. Sağlıklı iletişim kurabilen, kendini ifade eden çocukların duygularının farkında olduğu ve öfke duygusunu kontrol edebildikleri gözlenmiştir. Farklı kişilik özelliklerine sahip olan çocukların güçlü psikolojik dayanıklılık özelliklerini geliştirmelerindeki farklılıkları gözlenmiştir.

Konuşma ve dil sorunu yaşayan öğrencilerin olarak akran dayanışması, sosyal problem çözme, sosyal yeterlilik gibi psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları ile öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirmeye yardımcı olunmalıdır (Gizir, 2006). Konuşma güçlüğü yaşayan çocuk eksik bir birey değildir, bir bireydir. Güçlük yaşayan çocukların eğitimde sevgi, şefkat ve güven kavramlarının yeri önemlidir (Yavuzer, 1996). Bu çalışmada konuşma güçlüğü yaşayan çocukların psikolojik dayanıklılıkları gözlenmiş ve psikolojik olarak kendisini yeterli hisseden çocuklarda dil gelişimi daha güçlüdür.

Sonuç

Çalışmada konuşma ve dil bozukluğu yaşayan çocukların psikolojik sağlamlığı incelenmiştir. Araştırma sürecinde konuşma dil bozukluğu yaşayan çocukların kendilerini zayıf ve yalnız hissettikleri görülmüştür. Kendisini yetersiz hisseden çocuklar bu süreçte sevilmediklerini, ait olamadıklarını hissetmiştir. Gözlem sürecine başlamadan belirtilen alt başlıklar altında çocuklar gözlemlendiğinde; çocukların aile, öğretmen ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kuramadıkları kendilerini ifade edemedikleri gözlenmiştir. Kendini ifade edemeyen çocukların özgüven gelişiminin ve sosyal yeterliliklerinin zayıf olduğu, karşılaştığı problemlerle baş edemedikleri gözlenmiştir. Bireysel ve grup çalışmalarına katılmak

istememedikleri gözlenmiştir. Katıldıkları etkinlikler ve akranlarıyla kurdukları iletişim sürecinde çocukların kendilerini yetersiz hissettikleri ve bu his dolayısıyla öfke kontrollerini sağlamakta zorluk yaşadıkları gözlenmiştir. Kitap okuma, dil kartları ve müzik etkinliklerinde çocukların dikkat sürelerinin yaşlılarından kısa olduğu gözlenmiştir. Her çocuğun farklı kişilik özelliklerine sahip olması göz ardı edilmeden farklı kişilik özelliklerinde yaşadıkları sorunlarla baş edebilme becerileri gözlenmiştir.

DKT'ler ile yapılan çalışmalar neticesinde çocukların kendilerini ifade edebildikleri, farklı bireylerle konuşmaktan çekinmedikleri, yeni ve farklı çalışmalara katılabildikleri gözlenmiştir. Sağlıklı iletişim kurabilen, kendini ifade eden çocukların duygularının farkında olduğu ve öfke duygusunu kontrol edebildikleri gözlenmiştir. Duygularının farkında olan çocuklar paylaşmaya ve empati yapabilmeye hazır durumdadır. Farklı kişilik özelliklerine sahip olan çocukların güçlü psikolojik dayanıklılık özelliklerini geliştirmelerindeki farklılıkları gözlenmiştir.

Aile bireyleri konuşma dil bozukluğu yaşayan çocukların destek almaya başlamadan önceki süreçlerinde bazı çocukların öfkeli, saldırgan, dinleme becerisinden uzak olduklarını bazı çocukların ise endişeli, güvensiz ve yüksek düzeyde alınganlık gösterdiklerini belirtmiştir. Konuşma güçlüğü yaşayan çocukların eğitim süreçlerine başlamadan ebeveynlere aile içerisinde olumsuz konuşmaların sonlandırılması gerektiği, çocuğun kendini yalnız hissetmemesi, olumsuz tutum karşısında kendisini ebeveynlerine kanıtlamak isteyen çocuğun temel isteğinin göz ardı edilmemesi ailelere bildirilmektedir. Çalışma süresince gözlemlenen çocukların temel isteğinin onları seven, kabul eden ve destekleyen bir aile olduğu açıkça görülmektedir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre psikolojik olarak kendisini yeterli hisseden çocukların; sosyal yeterlilik, sosyal kabul, özgüven, odaklanma-dikkat, duygu kontrolü ve iletişim gibi becerilerin güçlendirilmesi psikolojik sağlamlığına aynı zamanda dil gelişimine olumlu katkı sağladığı tespit edilerek çocuklar üzerinde olumlu etkilere yol açtığı gözlemlenmiştir.

Kaynakça

Acarlar, F. (1995). Türkçe Kazanımında Kullanılan Fonolojik Süreçlerin İncelenmesi ve Fonolojik Bozukluğu Olan Çocuklardaki Süreçlerle Karşılaştırılması, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Aktan, Ş. B. & Önder, A. (2018). Okul Öncesi Dönemde Psikolojik Dayanıklılık. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, Cilt; 4 Sayı: 2 ss: 20-30.
- Aral, N. & Şahin, S. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1)3, ss:55-66. Balcı, S. & Ersanlı, K. (1998). İletişim Becerileri Envanterinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, cilt: II, sayı:10.
- Bilge H. (2019). Okuma, Yazma ve Konuşmada Akıcılık ile Okuduğunu Anlama ve Kelime Hazinesi Arasındaki İlişki, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi: Ankara.
- Cansız Aktaş, M. (2014). Nitel Veri Toplama Araçları. Mustafa Metin (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, s. 337-371, Ankara: Pegem Akademi.
- Cenkseven, A. (2000). Kekemelik Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:6, sayı:6, ss:37-48.
- Dökmen, Ü. (2008). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. Remzi Kitabevi.
- Erdem, İ. (2013). Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2013 Sayı: 11,ss: 415-452. DOI: 10.14520/adyusbd.453
- Erkuş, A.& Tabak, A. (2010). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çalışanların Çatışma Yönetim Tarzlarına Etkisi: Savunma Sanayiinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (2), ss:213-242.
- Eroğlu, E. & Yüksel, H. A. (Ed). (2013). *Etkili İletişim Teknikleri*. Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 1733.
- Gizir, C. A. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28) ss: 113-128.

- Gözalan, E, & Koçak, N. (2014). Oyun Temelli Dikkat Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Kelime Bilgi Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014 (4), 115-121. DOI: 10.18493/kmusekad.12328.
- Güzel-Özmen R. (2005). Otistik Bir Çocuğa Dil Öğretimi, *Eğitim ve Bilim*, Cilt:30, Sayı: 138, 18-27.
- Kaiser, A. P., Hendrickson, M. & Alpert, C. L. (1991). Milieu language teaching: A second look. *Advances in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 4, 63-92.
- Kararınmak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlık Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, cilt: III, sayı: 26, ss: 129-139.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, cilt: 1 sayı: 1.
- Kars S., Huri M., Kayıhan H. & Ergül Ç. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Çocukta DIR/Floortime Müdahalesinin Duyusal İşleme ve Uyum Davranışı Üzerine Etkisi: Olgu Sunumu, *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 8(2), 175-184.
- Kavi, E., Karakale, B. (2018). Çalışan Psikolojisi Açısından Psikolojik Dayanıklılık. *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, cilt:7 yıl:7 ss:17. Doi: 10.31199
- Koçyiğit, M. (2016). Konuşması Geciken Çocuğa Yaklaşım Prensipleri. *ACU Sağlık Bil Dergisi*, 2017(1) ss:1-5.
- Luthar, S.S., Cicchetti, D. & Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guide lines for Future Work, *Child Development*, May/June 2000, Volume 71, Number 3, Pages 543-562.
- Özdemir, S. & Selimoğlu, G. Ö. (2018). Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı'nın (ETEÇOM) Otizm Spektrum Bozukluğu sergileyen çocukların sosyal etkileşim becerileri üzerindeki etkililiği. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(3) ss:514.
- Öncü, H. & Yağbasanlar, O. (2018). Kavramsal Bir Bakış: Psikolojik

Dayanıklılık. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, cilt: 7 sayı: 2 ISSN: 2146- 9199.

Sarı, E. (2016). Çocuklarda Öz güven Gelişimi. *Net Medya Yayıncılık*, Antalya ss:1-12.

Solomon, R., Necheles, J., Ferch, C., &Bruckman, D. (2007). Pilot study of a parent training program for young children with autism: The PLAY Project Home Consultation program. *Autism*, 11(3), 205-224.

Şahin, H. (2005). Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, cilt: III, sayı:26.

Şenkal, A. (2012). Çocuklarda Konuşma Bozukluklarının Tedavi Yöntemleri Üzerine Düşünceler. *Psikoloji Çalışmaları*, 13 (0),ss: 91-104.

Tekindal, M. & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), ss: 153- 182.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücü'nün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt: 35, sayı:35, ss: 397-306.

Toğram, B. & Maviş, İ. (2009). Aileler, Öğretmenler ve Dil ve Konuşma Terapistlerinin Çocuklardaki Dil ve Konuşma Bozukluklarına Yönelik Tutum ve Bilgilerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10 (01), ss: 71-85.

Tümlü, G. Ü. (2012). Psikolojik dayanıklılık düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin temas engellerinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Uluğ, M. (2012). Konuşma İşlevi ve Konuşma Bozuklukları. *Psikoloji Çalışmaları*, 16 (0), ss:141- 150.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003).*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.

Zorlu Yam, A. & Tüzel İşeri, E. (2019). Algılanan Sosyal Destek ve Sosyal Yeterlik Arasındaki İlişki: Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2019 (13), ss: 51-66.

Elektronik Kaynakça

1. <https://dilkom.anadolu.edu.tr/sayfa/dil-bozuklu%C4%9Fu-ve-konu%C5%9Fma-bozuklu%C4%9Fu-ayn%C4%B1-m%C4%B1d%C4%B1r> (son erişim tarihi: 21.01.2020)
2. <https://sagligim.gov.tr/ruh-sagligi/dikkat-eksikligi-ve-hiperaktivite-bozuklugu.html> (son erişim tarihi: 21.01.2020)
3. <https://www.madalyonkurumsal.com/psikolojik-ruhsal-esneklik/> (son erişim tarihi: 21.01.2020)
4. <https://www.medicalpark.com.tr/konusma-ve-dil-terapisi/b-6878> (son erişim tarihi: 21.01.2020)